

PAPER DETAILS

TITLE: Idarenin Muhafazaciligi: Dinayet Isleri Baskanligi Görevleri Üzerine Bir Kanun Tasarisi

AUTHORS: Bahri SAVCI

PAGES: 0-0

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/37277>

İDARENİN MUHAFAZACILIĞI: DİNAYET İŞLERİ GÖREVLERİ ÜZERİNE BİR KANUN TAS

Prof. B

Giriş :

Türkiye'de muhafazacılığı, muhafazacı ve dinci egemen kılmayı, yalnız siyasal partilerimiz istemez,

Siyasal Partilerimiz - 1961 - 1965 dönemi içi seçimlerinde «Senato seçimlerinde (ve şimdi genel seçimlerinde) - kamu oyunda kendini belli eden etkiler T. İ. P. Türkiye İşçi Partisi hariç - genel olarak, mezler, halkta bir sınıfı ifade etmezler. Mustafa Kemal'in halkı köylü, çiftçi, esnafın teşkil ettiği halk kavramı. Onlar, ancak, sözde içinde sınıf tezatlarının bulunmaz tek bir ünite olarak düşünülen bir soyut halde bulurlar. Onu ifade ve temsil etmeğe uğraşırlar. Bu edebilmek için de, böyle soyut bir kavram halinde halkın dilek, istek ve aspirasyonlarını yakalamaya çalışırlar. Bu tam yapamadıkları zaman, - yâni, kendisi şey soyut halk kavramının somut dilek ve istekleri olan

Müslüman hayat görüşünden, inanç demetinden, dâirinden kurulu bir mahafazacı ve dinci espirinin -tindiği sosyal münasebet tarzları ve müesseselerinin -çek psiko - sosyal ve moral dileği, isteği, aspirasyonulması...

İşte, siyasal partilerimizin böylece, muhafazazacı ve dinci bir espiriyi hayata egemen kılmaları anlamak kolaydır. Bu, siyasalsavaşta bir kolay yoldur. Oy vetiresine sosyal açıdan bağlı kalmak zorunun ne idarenin, modern idarenin, seçmen oyu mekanizması ru olmayan ve işlemeyen idarenin, teknik ağırlığı sa oyuna bağlı kalarak kurulan ve çalışan siyasete bile etmesi gereken idarenin de, Türkiye'de, muhafazacı ve dinci bir espiriyi hayata egeme kılmaya uğraşmaları anlaşılır şey değildir. Çünkü, bu idarenin, kendisinin -ğini ve üstünlüğünü teşkil eden unsurlardan başka memesi ve bunlardan korkmaması gerekir. Vakıa, a lerde, siyasetin eski tiranlardan fazla olarak kendis yönüne egemen kıldığı gerçeğine bakarak, idarenin lik altına girmiş olduğunu ve kendi teknik üstünlüğ noktalarda şüphe kaldıracak şekilde ileri götüremedi olursak, kendini zayıf, siyaseti de, haiz olduğu oy ağı le kuvvetli hissetmesi sonucu, idarenin de, siyasetin dan gitmesini, bir miktar anlayabiliriz. Fakat, bu ta olmazsa, idarenin, siyasetin kendisini açık ve kesin c alanlarda, siyasetin dümen suyundan gitmesi gerektir.

net İşleri Başkanlığı meselesi değildir. Bu sebeple şüphesiz haliyle hukuk olan bu kanunu tahlil edelim. Biz, idarenin, böyle bir espiiriye sahip olarak, neler yapabileceğini ve bunların, hangi açılardan Anayasa gerçeğine ve hukuka uymadığını belirtmektir. Bu sebeple, kanunlaşmış tasarıyı ele alıyoruz.) İşte bu tasarıda idare, hiç de idare altında olmadığı halde, siyasette daha fazla olarak, muhafazacı ve dinci espiiriye egemen kılmak istemiş

Bunu nasıl yaptığını, ve bu yaptığının, neden, neye ve realiteye aykırı düştüğünü aşağıda göreceğiz. Şimdi bunu neden yaptığını teşhis etmeğe uğraşalım :

Türkiye'de, siyaset, -T. İ. P. içinde belirmeğe başlamış ve hariç- kitlenin oyuna dayanacaktır. Bunun için de, idare ve düşüncelerine çok itibar etmek zorundadır. Kitlenin düşünceleri de az gelişmiş ülke özellikleri dolayısıyla muhafazacı, statik geleneksel, dinsel duygu ve düşünce üzerine kuruludur. Bir başka yönden de söylemek gerekirse, onun tâbi olduğu sosyoloji daha doğrusu psikolojiler dolayısıyla, muhafazacı, statik, geleneksel, dinsel düşünceler yakıştırıp; bunları, ona, kendisinin gerçek düşünceleri imiş gibi zorlayıp; sonra da ondan, bu düşünceleri, ondan gelen gerçek duygular ve düşünceler diye bül etmesi, kolay bir siyaset sanatı teşkil eder.

Fakat bu arada, idare de, geniş ölçüde, hem kendisi de, siyasetin yaptığı bu manevra dolayısıyla, kitlenin

İşte söz konusu ettiğimiz tasarı, idarenin, böylelikle giriştiği son derece muhafazacı, statik, geleneksel olan bir tasarruftur. Bunu, gelip geçmiş bir şey demek. İdare, bundan böyle de bu gibi, kıraldan fazla lar yolunda gidecektir. Onda, böyle bir istidat ve normal karşılamamak gerekir. Onunla savaşmak g erebilmek için de, idarenin, bazen, ne kadar siyasî mizden uzağa kayabileceğinin tipik bir örneği olan tartmamız gerekir. Şöyle ki:

I — TASARININ MUHTEVASINA BİR BAKIŞ :

1 — Gerekçede Deyimlenen Müdür Prensipler :

Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Kanunu 28.1.1962 tarihli Kanun Tasarısı, kendisinin dayanağı Anayasadan çıkarmaktadır. Tasarı, bu hususta, aşırı noktalara, bu açıklıkları içinde ihtiva etmemek için tasarının ileri sürdüğü bazı Anayasa ilkelerini ve redişinin elbette bir sebebi olmak gerekir diye düşününce, inkişaf yaparak, tasarının, gerçekten, bazı dayanağına vardık. Şöyle ki:

A — BİR İDARE KURULUŞU :

Tasarıya göre, «Diyanet İşleri Başkanlığı» Anayasada bulmuş bir idare kuruluşudur. Yalnız, bu idare

vardır Türkiye'de... Bu vicdan ve din hürriyeti, dinî âyin ve tören serbestliğinin yürümesi, din eyleminin fiiliyatta da uygulanması, bunlara ait bazı hususlardan bir teşkilâta bağlanması zorununu ortaya çıkmıştır. Bu teşkilât, «Diyanet İşleri Başkanlığı» olacaktır. Bu genel idarenin bir cüz'ü olarak yer alacak olan bu vicdan hürriyetlerinin, dinî âyin ve tören serbestliklerinin, türlü yollarla yapılacak din eğitim ve öğreniminin merkezleri olarak, bunların gerçekleşmesinin imkânı olacaktır. (Anayasa Madde 19).

C — Laik Devlet Niteliğinin Mahfuzluğu

Tasarı, Diyanet İşleri Başkanlığına; yukarıda belirtilen hürriyetlerin, serbestliklerin, imkânların korunmasını görevini tanıırken, bir idare cüzütamı olarak esbaplendığı bu başkanlığı, ayrıca, Anayasanın laik devlet gereği ile de bağlamaktadır.

İşte, tasarı, bizce, dayanaklarını, böyle üç prensip zât Anayasasının kendisinden çıkarmaktadır.

2 — «Diyanet İşleri Başkanlığı» Teşkilâtı

Tasarıya göre Diyanet İşleri Başkanlığı ile yardımcılarından ibaret bir icra uzvu ile, merkezî ve yerel olarak türlü dairelerden kurulu bir idaredir. Bir

Kütüphane ve Yayın Müdürlüğü, Mezhepler Müdürlüğü, İslamî Hukuk Müdürlüğü, Personel Müdürlüğü, Câmî Hizmetleri Müdürlüğü, Yazı İşleri ve Arşiv Müdürlüğü.

3 — Görev ve Yetki :

Tasarıya göre Diyanet İşleri Başkanlığının dinsel, ilimî, eğitimsel kültürel alanda görevleri ve yetkileri, toplumun ahlakî kalkınmasının âmillerinden olacak görevleri ve yetkileri, Ayrıca, şii ve sünnî mezheplerin farklı meselelerini ve ihtilaflarını, islâm akidelerine uygun şekilde çözme görevi vardır. Başkanlık dinsel, konulardan başka, sosyal mahiyeti olan sağlık, eğitim, dünya işleri ve nihayet Bayındırlık, tabiat ve yurtbilim alanlarında da -dünya işleri alanlarında- yeni görevleri de vardır.

A — Dinsel, Kültürel, Sosyal, Eğitimsel Karar Alanları

Tasarıya göre, Diyanet İşleri Başkanlığı içinde bulunan görevlere müteallik kararları, esas itibariyle Devlet Meclisi tarafından denenen bir yüksek kuruluş alır ki, bu kararlar, idare ve sevk ve idaresinin esaslarını teşkil eder.

Bu kuruluşun başkan ile iki yardımcısından başlıca üç üyesi vardır ki, hepsi 11 kişilik bir kurul teşkil eder. Bu kurul sosyal ve genel bilim alanlarında tanınmış kimseler arasından aday gösterme kurulunun göstereceği adaylar arasından Meclis tarafından belirlenir. Bakanlar Kurulunca

DİYANET İŞLERİ KANUN TASARISI

tim Bakanlığı ile de, bu alanda yapılan çalışmalar Hutbe ve vaizların esislerini hazırlar. iii — Nihayet programları yapar. Çünkü bu kurul, kültür ve ahlakî kalkınma çalışmalarını yaparken, geniş İşleri kuruluşunda görevli memur ve hizmetlilerle Ayrıca, geri kalan diğer 10 merkez dairesi ile, imamlar, imam ve hatiplerden kurulu geniş bir g dayanacaktır. Binaenaleyh, bunların da gerek Dan gerekse diğer dairelerin -bilhassa İnceleme ve Ara günün- göreceği görevleri yerine getirecek bir fi meslekî bilgide olmaları gerekir. İşte, Danışma K memur ve hizmetlerin fikrî seviyelerini yükseltme lerini artırmak amacı ile eğitim programları yapar

B — Araştırmalar Yapma Görevi ve Yetkisi :

Tasarıya göre, Diyanet İşleri Başkanlığı içinde Araştırma Müdürlüğü; halkın dinî bilgilerinin ve ahlakî seviyesinin yükseltilmesi için araştırma sini kullanır. (Madde 8).

C — Kitaplıklar Hazırlama Görevi ve Yetkisi

İnceleme ve Araştırma Müdürlüğü, ayrıca D kanlığının el attığı dinsel, sosyal, bilimsel, eğitim larda halkın faydalanması, gene bu alanlarda müf

alandaki esas görevine ek olarak, çok önemli bir m...
lenmiştir. Sosyal - kültürel, eğitimsel, bilimsel alan...
mak ve halkın aydınlanmasında, toplumun uyarı...
bir faaliyette bulunmak...

İşte diyoruz ki, Türkiye'de, genel olarak siyaset...
sında, özel olarak da idare alanında, dine böyle bir...
nin doğru ve yararlı olduğu hakkında bir inanç var...
buhranların çözülmesine bile bu yol ile bir katkı g...
düşünenler vardır.

Dine ve din adamlarına böyle geniş bir misyon...
son defa 1965 Yaz'ı ortasında, basının dikkati seçi...
Türkiye'nin fikir dünyasının dikkati de, parti çatı...
kiye'yi götüreceği kötü istikametler üzerinde iken o...
Ankara'da 638 İl ve İlçeden gelen müftilere yapı...
Halkı Aydınlatma Komitesi ile Yayın Gurubu, bu l...
sur karar suretleri kaleme almıştır. Seminerin teşki...
ları üzerinde, basında, maalesef, pekaz bilgi çıkmıştı...
lerden öğrenilebildiğine göre, din adamlarına, câm...
bile, halka açık yerlerde, islâm dinine aykırı, memle...
nü bozucu akımlar üzerinde konferanslar verdirme...
Din adamlarının, halka, modern hayatla ilgili bilgile...
konuda, halk eğitim merkezleri ile işbirliği yapma...
görülmüştür. Bir Diyanet Radyosu kurulması da ön...

Bütün bunlar, Türkiye'nin somut sosyal ve kül...
lerinin çözülmesinde rasvoneli bulamamaktan gelen...

doğru gelişmesi durdurulmuştur. Yurddaşlarımızın giren konularda, ülkeyi yüceltecek tedbirlerin müaranması hususlarında, yeter derecede aydınlığa tır. Yurtdaşların, içinde yaşadığımız problemleri alması imkânları pek dar kalmıştır. Bir kelime problemlerini kavrayacak ve çaresini bulacak yöre öğretilmemiş, aydınlatılmamıştır.

İşte, şimdi, Türkiye'de, milletimizi, yurddaşlarımızı yaşadığımız bütün kültürel, sosyal, eğitimsel, düşünsel tabiatıyla dinsel problemlerde aydınlatma, eğitme yetine girerken, dinden ve din adamlarından ve araçlardan pekâlâ yararlanılabilir. Bu suretle, kültürel, ahlâki, düşünsel, ahlâksel kalkınmaya, büyük bir katkı. Bütün Türklerin birleşmelerinin, kendi dertlerinin, çağımız uygarlık düzeyine çıkmalarının yolunu, din adamları ile dinsel imkân ve araçlardan yararlanılmasıca bir iş olur. Zaten İslâm Dinine göre de, dinsel imkân ve araçlar(câmiler) sadece mistik ve hususlar değildir. İslâm dininin amaçlarına göre araçlardan, din adamlarından, dînî konuların ötesinde öğrenme ve aydınlanma hususunda yararlanma. İslâm'da, bizzat Peygamber zamanında, günün ahlâki, kültürel politik meseleleri hakkında, insanlara, maddi luma bilgi verme, onları yetiştirme hususunda, din adamlardan, dinsel adamlardan yararlanılmıştır. Binaenaleyh çağdaş uygarlık alanındaki verimizi almak için e

İşte bu düşüncenin etkisi iledir ki, itiş gücü ile bulunduğumuz tasarı, Diyanet İşleri Başkanlığını iş olan bazı din hizmetleriyle ilgili idarî işlemlerin tan çıkarmış, geniş bir teşkilât halinde, din ötesi merkezî haline getirmiştir. Buna göre, dünya işleri adamlarına geniş bir misyon tanıyan eğilim, ele al büyük bir gerçekleşme şansı kazanmıştır.

III — BU MUHTEVANIN ANAYASAMIZ VE LAİKLİK AÇISINDAN MÜTALÂASI :

Oysa ki, bu eğilimin meydana getirdiği ve tasarı bulunan bu muhteva, Anayasamızın laiklik ve din açısından batıldır. Şöyle ki:

1 — Tasarının, Laisizm Prensibi Açısından Mü

Bu Tasarı, önce, lâik devlet telâkkisi, lâik devlet hiyeti açısından uygunsuzdur. Anayasamıza göre, Türkiye lâik bir devlettir. Bu demektir ki, devletin toplumu, bir din topluluğu değildir. Türkiye’de olan şey İmparatorluğunun islâmî toplum yapısına karşılık lâik toplum yapısı lâiktir, lâik bir toplumdur, dine karşı lâik toplumdur. Onun üzerindeki siyasal ifade olan islâmî toplum yapısının üzerindeki islâm devleti de

sosyal, ekonomsal, hukuksal düzeninin unsurları, Din kurallarına, din müessesesine, din değerlerine, dayanmaz. Bunlar, ancak ve ancak, çağdaş bilim esası

O halde, şimdi, bu şartlandırmalar açısından lâiklik prensibini de tâyin edebiliriz. Anayasamıza göre, dini kuralların, din adamlarının, «din idaresi» yatımızı, beşerî müesseselerimizi düzenemesinin, yönetlenmemesinin reddi; kişisel ve sosyal yaşantımızın, böyle düzenleme, yönetme ve denetlemeden dış bütün bu beşerî hayatın münasebetlerinin, müesseseler ve ancak, beşerî yollarla ve müsbet bilim mütalarının nı, yönetilip, denetlenmesi ve binaenaleyh siyaset prensiplerini, ölçülerini, müesseselerini işleme keyfi naktan, din alanından değil, gene beşerî alandan, lardan alıp, ona göre işlemesidir.

Şimdi, bu açıdan tasarıya baktığımız zaman ne

*A — Tasarının Başkanlığa, Vicdan ve Din Hür
tik Saiki ve İmkânı Olman Rolünü Vermesi, La*

Tasarı, Anayasamızda yer almış bulunan vicdan yetlerinin işlemesinde, dinî âyin ve törenlerin serb lanmasında, devlete ve dolayısıyla bu idare cüzütan mektedir. Keza, din eğitim ve öğretiminin fiiliyatta uygulanmasında da bir yönetim merkezi halinde, sahibi kılmaktadır.

dan hürriyetleri ile, dinî eğitim alma uygulama hürriyeti de rolü, genel olarak, kendisinin bunlara karışmamasının da, diğerlerinin bu hürriyetleri alanına müdahale etmemesinden ibarettir. Yoksa, devlet, bunu aşk ve sevginin işlemesi, bu serbestliklerin yürümesi hususunda ve imkân olmağa kalktımı, bir din toplumu için din devleti ilkelerine doğru kaymağa başlar. Toplumun, bütün toplum münasebetlerinin hâkimi olarak doğru akar. Bu da din ve vicdan hürriyetlerinin si ile uyuşmaz.

*B — Tasarının Başkanlığa Tanıdığı Görev, Ve
bundan. Laikliğe Aykırı Bir Durum Var mı?*

Gerçekten tasarı, başkanlığa, hem din, hem de dünya işlerinde vermiştir. Din işlerinde verdiği görev, dinin metafizik alanı içinde uygulanacak bir din ve vicdan hürriyetleri içinde uygulanacak bir din ve vicdan hürriyetleri alanını aşmış, dinî tercihlerde bulunma alanıdır. Dünya işlerinde de lâik bir devlete yaraşmıyacak lâikkisine kapılmıştır. Şöyle ki:

a) **Bir «Din Hizmetleri İdaresi»nin Kültürel Hizmetleri Uygunsuzdur** : Anayasamıza göre Başkanlık, bir talî idare cüzütamı olarak, bazı din hizmetlerinden bir merkezinden başka birşey olmamak gerktir. Bir laik devletin dinî yoksa da, devletin tercih edeceği bir din hizmeti de olabilir.

DİYANET İŞLERİ KANUN TASARISI

sı içinde, dinî nötralize edici davranışını alı-
da, bir «Din Hizmetleri İdaresi» içinde, bu genel
tâli işlemlerini yerine getirir.

Şimdi, bu alanı aşp da, kültür çalışmaları ya
bu «din hizmetleri idaresi» kendisine Anayasanın
kendisine has alanı aşp, tercihler yapacak bir dev
girmiş olur. Onun, bir devlet organı olmasının Ana
şurada kalsın; tercihler yapmağa kalktığı zaman d
tek tercih - islâm dininî herşeye hâkim kılma hus
Anayasasının Türk toplumu için yasak kıldığı için
onu, Anayasa ile karşı karşıya getirecektir.

Bir başka deyimle, bir «Din Hizmetleri İda
çalışmalar görevi ve yetkisi vermek onu, hem bir
ni devlet adına tercihler yaparak görüş tesbit etm
organ haline sokarak Anayasaya karşı getirmek ol
Türk toplumuna bir din kaynağından gelen prens
rerek, gene Anayasa ile karşı karşıya getirmiş olu
binin siyasal veçhesine göre, hiç bir dinsel kurulu
haline gelip, devlet adına irade izhar edemez, bir ba
letin teşkilâtı içinde, talî idare cüzü tâmi olmağ
let organı halinde bir dinsel kuruluş olamaz. Şim
Dinayet İşleri Başkanlığı, kültürel politikayı tesb
susunda tercih yapan, - yâni irade izhar eden bi
haline sokulmak isteniyor. Sonra, kültürel çalışm
sosyal, etnik, tarihî durumuna göre, jeopolitiğine

b) Bir Din Hizmetleri İdaresinin, Fikrî ve Ahlî Çalışmalarının Mihraklarından Oluşumda uygunsuzluklar görece. Dinayet İşleri Başkanlığı, kültür çalışmaları tesadüf re bazı çalışmalar yaparken; halkın, fikren ve ahlâkî olarak sağ layacak çalışmalar alanına da girer. Bir başkanlık, Dinayet İşleri Başkanlığı, kültür seviyesini artırma çalışmaları yaparken, özellikle halk topluluklarının fikren olduğu kalkınmasını sağlayacak felsefî, ahlâkî, sosyal alanları gösterecektir. Bu başkanlık, kalkınmanın fikrî ve ahlî gerçeğe geçirmek için gerekli yayınları hazırlar. Bu yayınlar edeceği esasları hutbe ve vaizlerin esasları halinde halka yayar. Bir kelime ile özetlemek gerekirse diyebiliriz. Başkanlığı; kültür çalışmaları adı altında, felsefî, ahlî konulardaki yayınları izliyerek, halkın fikrî ve ahlî olarak nın âmilî olmak üzere, hutbe ve vaizlerin esaslarını bütün fikrî ve ahlâkî kalkınmayı sağlayacak her türlü eserler par, hattâ, halkın dinî bilgileri ile birlikte fikrî ve ahlî nın de yükseltilmesi için araştırmalar yapar. (Nitekim muzunda Ankara'da topladığı Müftiler Seminerinde de pek benimsediğini isbat etmiştir.)

Evet, bugün sözü edilen Kalkınma, bir iktisadî hareket değildir... Onun fikrî, ahlâkî, sosyal yönleri de kalkınmanın teknik mahiyeti içinde dahi, kalsak, bunun, ahlâkî yönü olduğunu görmememiz edemeyiz. Toplumun tek âmilî olan devletin de, kalkınmanın bu

Sonra, Dinayet İşleri Başkanlığı, mahiyetindeki «d
yısıyle, felsefî ve sosyal yönlerde belli müdir ilke
gereken fikrî ve ahlakî kalkınmayı, elbette bu dini
göre ayarlamaya kalkacaktır. Bu, halkın, fikir ve a
dünyasına, bir dinî konsept teşkil eden ilkelerin ha
caktır. Bir başka deyimle, bu, halkın, hayatının fikrî
nışlar yönünü, dinin düzenlemesine, kumanda et
mesine bırakması olacaktır ki, lâiklik felsefesine gö
hiç bir cephesi gibi, bu cehhesi de, dinden, metafiz
gelen unsurlarla düzenlenip, yürütülüp, denetlenem

Keza, bir din hizmetleri teşkilâtının, halkın fikri seviyesinin yükseltilmesi için bir araştırma merkezi olarak gösterilen açılardan ve yukarıda gösterilen sebeplerle mümkün değildir. Buna, ayrıca, şu sebebi de eklemeliyiz: İktisadî ve sosyal kalkınma, fikrî ve ahlakî seviyenin yükseltilmesi, spekülâsyon teşkil edecek bir düşünme yolu ile bu seviyelerin derin iktisadî ve sosyal dayanakları ile birlikte, düşünülmek ve binaenaleyh, iktisadî ve sosyal temelleri araştırılmak gerekir. Dinayet İşlerinin bunu ya da başka kimse ileri sürmeğe cesaret edemez.

c) Bir Din Hizmetleri İdaresinin, dinî aşan ve aydınlatmak, toplumu uyandırmak görevi alması l

Tasarıya göre Dinayet İşleri Başkanlığının böy
vardır: Bu idare, dinsel alanın ötesinde de, y
rak sosyal, bilimsel, eğitimsel, kültürel alanlarda k
layacaktır. Bunlar kendi müftülerini yetistirmek

Tekrar tekrar söylediklerimizi bir kere daha diyelim ki; dinî aşan konularda halkı aydınlatma ve uyarmak görevi, elbette bir talî din idaresinin işi değildir. Lâiklik prensibine göre, dinî konularda bile halkı aydınlatma ve uyarmak, devletin işi olamaz. Binaenaleyh bu talî din hiç olamaz. Anayasamıza göre olabilecek olan, cinsiyet, mezhep, din, ırk, renk, dil, v.s. gibi ayrımların, hürriyetlerin, ibadet ve dinî tören serbestliklerinin, vatandaşın hayatı için bir medenî hürriyet düzeninin idaresi olmasıdır. Bu düzen içinde, belli bir dinin ilkelerini «tâlim ve terbiye», ahlakları, bu ilkeler içinde davranışa serbestlik, bu davranışların bu ilkeler içinde ve bu ilkelerin gerektirdiği şekilde belirmesini gerektiren bir uyarma, bir talim konusu olamaz. Serbestlik kuralı dolayısıyla, vatandaşın, oğlunun, istediği dinî seçmesi olabilir. Bu seçim, bu dinin ilkeleri olabilir. Davranışlarını, seçtiği dinin kurallarına uydurabilir. Bu da kişisel serbestlik olabilir. Ama, «şu dini seç, şu dinin ilkelerini olamıyacağı gibi «beşerî davranışlarını da ihtiva eden bütün davranışlarını, şu dinin konsptlerine uydur» diye talim edilemez. Hele dinle ilgisi var diye, bazı sosyal konuları, sosyal konuyu, bütün dünya işlerini tüm kapsayacak şekilde talim etmek mümkün değildir. Bunların dinle ilgili olduğu söylenemez. Bilimsel, eğitimsel, kültürel bir aydınlatma ve uyarma hiç olamaz. Çünkü, bir din idaresi, hangi konuyu aydınlatma ve uyarma misyonunu, mensup olduğu dinin misyonuna bağlıdır. Başka türlü onun elinden gelmez. Din renge, ırka, mezhebe anlamlaşmış, değerlenmiş bir aydınlatma ve uyarma

DİYANET İŞLERİ KANUN TASARISI

Özetle, Türkiye'de lâiklik varsa, herhangi bir idare bir belli dinî veya dinci görüşü telkin edici tercihlere memek gerekir. Bir belli din veya dinci görüş aç toplum meselelerine, kişi ve toplum ahlakını etkile gidemez. Türklerin ve Türk toplumundaki hayat biçiminde, kişi ve toplumu din açısından kontrol edem tasarı, Dinayet İşleri İdaresine, bu kapıları açıyor.

2 — Tasarının Anayasamızın Genel Niteliği Açısından :

Tasarı, Anayasamızın koyduğu diğer ilkeler, prensip yetler açısından da incelendiği zaman, Anayasamızın ile de uyumsuz olduğu görülür.

A — Millet Bütünlüğü Açısından Durum :

Anayasamız devleti bir bütün halinde düşünür. Bütün gü prensibini koyar. Devlet bütünlüğünü de, ülke v bütünlüğünün sağlanması ile mümkün görür. Türlü mem bütünlüğünü türlü yollardan sağlamışlardır. Bu hu geleneklere ulaşmışlardır. Türklerin elde etmek istedi bütünlüğünün yolları arasında ırk ve din bütünlükleri millî bütünlüğe gitme geleneği yoktur. O kadar ki, olan Osmanlı Devletinde bile, tek başına din, bir m olmamıştır. 1961 Anayasasının tasavvurlarında ise, bütünlük amilî olarak almak sövle dursun, tersine b

Böyle olunca, bir din idaresi teşkilâtı yolu toplum hayatının, kültürel, sosyal, eğitimsel, fikrî yönlerden müdir ve düzenleyici prensibi haline san ile egemen kılmak da olamaz. Çünkü, bu da, toplumunun kültürel, sosyal, fikrîsel, ahlaksel millî bütünlük âmilî düzeyine çıkarmak teşkil islâm dinine verilmiş olan önem, onun, bir millî telîği kazanmasına yol açıyor. Bu ise, Anayasa bölünmezlik prensibine sığmıyor. O halde bırakıl

B — Devlet Şekli Açısından Durum :

Anayasamıza göre Türk Devletinin şekli Cumhuriyet (Madde 1). Bu devlet şekli de ebedîdir. (Madde 9). Felsefemize göre, bu devlet şekli, bazı nitelikleri olan bir devlettir. Bu nitelikler arasında «Laiklik» niteliği de vardır (Madde 24). Bu itibarla, denebilir ki, Anayasamız, Cumhuriyeti, lâik devlet olarak düşünmemekte, onu lâik niteliği ile birlikte düşünmektedir ve bu niteliği ile birlikte dokunulmaz tutmaktadır. Dinayet İşleri İdaresine tanımak istenen görevleri ise, bu idare kanaliyle, Cumhuriyetin dışına atıcı mahiyettedir. Bu itibarla, bu durum devlet şeklini gösteren Anayasa prensipleri ile çatır.

C — Devletin Temel Düzeni Açısından Durum

3 — Devletin . Onun İçindeki Bir «Din İdaresi» sundaki Düzenleme ve İdarî Faaliyet Alanı :

Tasarının amaç edindiği halkı aydınlatmak, to-
mak; bu maksatla kültürel, sosyal, eğitimsel, fiki-
lişmalar yapmak; fikirsel ve ahlaksel kalkınmayı
ödevlerin, bu tasarıda gösterilen yol ile -yâni bir
Diyanet İşleri Bakanlığı teşkilâtı yolu ile- yerine
bu ödevlerin yerine getirilmesinde Dinayet İşleri
önemli bir role sahip olması, mümkün değildir.
zun içinde bulunduğu lâik safha ile uyuşamaz bi-
rica, Anayasamıza açıkça aykırıdır. Bunları yukarı

Fakat, bir de şu var: din, Türk Anayasasında,
düzenlemeye (tanzime) tâbi tutulması gereken bi-
rak da gözükmektedir. Bir Anayasa uzvu halinde d
le olsa, Anayasamızda, bir de, bir «din idaresi teş-
miştir. Binaenaleyh, Türkiye'de, din işlerinin, veya
teşkilâtı içinde ve bu teşkilât yolu ile bazı hizmet
nî tanzime kavuşması gerekir.

O halde, akla da, hemen şu husus gelir: Bu ka-
alanı ne olacaktır?

Bu sorunun bir ön karşılığı vardır; bu kanun
siplerini koymadan, teferruatını göstermeden önce
bir ön karşılığı vardır: Din işleri, din hizmetleri ko-
cak bir tanzim, herşeyden önce, dinin, en büyük v
yal kuvvet halini almasını teşvik edici değil, ter-
mahivette olmalıdır: Bu tanzim dinin en büyük v

Böyle olunca, artık, herhangi bir din idaresine yal, eğitimsel, fikirsel, ahlaksal alanda görev verme olamayacağı gibi, din konusunda dahi halkı uyandı aydınlatmak gibi bir görev de verilemez. Din eğitim şilerin özel işi alanında kalır. Bu nötr, tavır, devletler ren karşısında da tarafsızlığını gerektirir.

B — Devlet, Din Karşısında Menedici Bir Tavır

Bu menedici tavır içinde, devletin, başkaları ve tarafından yapılamıyacak işleri gösterecektir.

Devletin, din karşısında takınacağı bu menedici gerektirir :

i — Devlet, Dinci görüşleri topluma uygulayıcı karşıdır. Buna göre, devlet, başka kişilerin ve gur seselerin, belli bir dinî veya görüşü telkin edici faaliyetlerine karşı olduğu kadar, bizzat kendisi de, belli dinci görüşü tercih edip, onu topluma uygulayamaz.

Keza devlet, başkalarının, kişi ve toplum ahl dan bir etkileme getirmesine karşı olduğu kadar, bu yola gidemez.

Nihayet devlet, hem başkalarının, hem de ke toplum faaliyetlerini din açısından kontrol etmesi

Bütün bu hususlardaki faaliyetleri devletin ön

ii — Devlet Dinin temel düzene inen faaliyetleri

DIYANET İŞLERİ KANUN TASARISI

birbirine ayırıcı bir davranış göstermelerine karşı o bilhassa kendisi vatandaşlar arasındaki dinî inanç ve hıllığını, türlü alanlarda bir ayırıcı unsur olarak kullan

Bunu şöyle deyimlemek mümkündür : Devlet a supluk dolayısıyla, a) bir milliyete sahip olma hak maz, b) Kanaat ve ifade hürriyetini sınırlayamaz; c) lere girme hakkını sınırlayamaz; d) Genel, gizli, eşit ile hükûmete katılma hakkını sınırlayamaz; e) Böyle linen hizmetlere girme hakkını sınırlayamaz; f) t hizmetelere girme hakkını sınırlayamaz; g) çalışma ve emeğinin karşılığını elde etme hakkını sınırlayam görme hakkını sınırlayamaz; i) bilim, sanat, kültür fa terme hakkını sınırlayamaz; j) Ticaret, sanat, mesle ları veya sendika kurma ve üyesi olma hakkını sın Mülkiyet hakkını sınırlayamaz.

C — Nihayet, Devlet, Din Karşısında Yapıcı ve Takınabilmektedir :

Gerçkten devlet, lâik toplum ve lâik iktidar tatbikatını teşkil etmek üzere, bir yapıcı davranış da

i) Devlet, insanın kişiliğine bağlı bir temel hak ve vicdan hürriyetini, kişi huzuru bakımından sınırl âmiller varsa -ki olabilir- bunları kaldırma, değiştirm bir görev görebilir.

ii) Devlet dinî inanç ve kanaatlere tekabül ede